

УДК 343.13:343.57
DOI 10.32782/2523-4269-2023-84-57-62

Сенченко Надія Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент
(Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3767-8937>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВОКАЦІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗБУТОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

У статті розглянуто теоретичні положення чинного законодавства, що охоплюють проведення негласних (розшукових) розшукових дій у кримінальних провадженнях, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів з позицій дозволеної поведінки правоохоронних органів та осіб, залучених до конфіденційного співробітництва, що дає орієнтири сторонам кримінального провадження й суду в питаннях оцінки наявності чи відсутності провокації. Визначено орієнтовні критерії розмежування контролю за вчиненням злочину й провокації правоохоронних органів та зосереджено увагу на потенційному ризику порушення конституційних прав та свобод людини й громадянина під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, провокація, контроль за вчиненням злочину, негласні (розшукові) дії, оперативно-розшукова діяльність, докази.

Постановка проблеми. У світлі чинної політики України, що спрямована на протидію наркотиків, коли суди, розглядаючи кримінальні провадження у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, що передбачає відповідальність за збут наркотичних засобів, не бажають помічати явні перевищення повноважень з боку працівників правоохоронних органів, гостро постає питання щодо провокації кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів із залученням залежних від них осіб. У судовій і правозастосовній практиці часто виникає потреба оцінити дії осіб, які в певний спосіб спровокували кримінальне правопорушення. Здебільшого зазначені дії супроводжуються різними версіями щодо того, чи мала місце провокація правоохоронних органів або ж це був правомірний контроль за вчиненням злочину.

За статистичними даними, які розміщені на сайті Судової влади України у 2022 році, на розгляді в судах першої інстанції, з урахуванням проваджень, які направлено в минулих роках, перебувало 5 531 (2021 – 5 643, 2020 – 4 701, 2019 – 3 791) кримінальне провадження щодо 7 515 (2021 – 7 557, 2020 – 6 179, 2019 – 4 922) осіб, обвинувачених у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 307 КК України. Всього в зазначений період з постановленням вироку розглянуто 892 (2021 – 1 037, 2020 – 808, 2019 – 841) провадження, засуджено 857 (2021 – 979, 2020 – 788, 2019 – 770) осіб та 28 (2021 – 46, 2020 – 29, 2019 – 56) виправдано [1].

Проаналізувавши статистичні дані, можна дійти висновку, що відсоток розглянутих упродовж року судами проваджень є дуже низьким (2022 – 17%, 2021 – 18%, 2020 – 17%, 2019 – 22%), що може свідчити про складність у доказуванні на стадії судового розгляду кримінальних правопорушень досліджуваної категорії.

Водночас дещо знизився відсоток ухвалення судами виправдувальних вироків (2021 – 3%, 2020 – 4%, 2019 – 7%), що свідчить про складність цієї категорії проваджень, а також наявність певних проблем, що потребують негайного вирішення.

Однією з актуальних проблем, насамперед у категорії кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, яка має вагоме практичне значення як на стадії досудового розслідування, так і судового розгляду є провокація (підбурювання) особи на вчинення кримінального правопорушення працівниками правоохоронних органів.

Питання провокації на вчинення кримінального правопорушення має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Суспільна небезпечність провокації полягає в тому, що умисні дії працівників правоохоронних органів спрямовані на штучне створення доказів винуватості особи з метою подальшого притягнення такої особи до кримінальної відповідальності, що є недопустимим та не сприяє виконанню завдань кримінального провадження, які визначено в положеннях ст. 2 КПК України [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання провокації (підбурювання) особи на вчинення кримінального правопорушення досліджували в наукових працях О. І. Альошина, П. О. Загодіренко, О. З. Гладун, О. О. Дудоров, О. М. Дроздов, М. А. Погорецький та ін., однак поза увагою залишилося використання в доказуванні в такий спосіб фактичних даних (доказів), а також критерії відмежування правомірної (дозволеної) поведінки правоохоронних органів від провокації своїми діями кримінального правопорушення під час фіксування збуту заборонених до обігу речовин.

Мета статті – дослідити окремі положення норм кримінального та кримінального процесуального за-

конодавства щодо провокації вчинення кримінального правопорушення в кримінальних провадженнях, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів та відмежувати її від правомірної поведінки правоохоронних органів під час проведення НС(Р)Д.

Виклад основного матеріалу. Застосування правоохоронними органами у своїй діяльності методів провокації не є новим, оскільки в кримінальному законодавстві відсутні належні заходи реагування на таку поведінку. Нині залишається актуальним визначення поняття провокації, використання в доказуванні здобутих у такий спосіб доказів, а також відмежування провокації вчинення кримінального правопорушення правоохоронними органами від правомірної їх поведінки.

Аналізуючи визначення цього поняття, яке сформувано в академічному тлумачному словнику [3], його умовно можна характеризувати з позицій трьох складників: по-перше, умисні, протиправні дії певних осіб; по-друге, зазначені дії, направлені проти окремих осіб; по-третє, результат – дії особи, яка їх вчинила, суперечать, наприклад, нормам права, за порушення яких передбачено встановлену законом відповідальність.

О. І. Альошина під провокацією злочину розуміє свідоме створення особою обстановки, що викликає вчинення іншою особою злочину, або співучасть у такому злочині з метою її викриття, шантажу або заподіяння іншої матеріальної чи нематеріальної шкоди такій особі [4, с. 4].

П. О. Загодіренко, зі свого боку, визначив провокацію злочину як «умисні односторонні дії особи, спрямовані на втягнення особи, яку провокують, у вчиненні злочину з метою викриття останньої у скоєному» [5, с. 159].

О. О. Дудоров, аналізуючи різні підходи до цієї тематики, доволі системно висвітлив у вітчизняній правничій науці проблемні аспекти відмежування провокації злочину агентами держави від правомірних дій щодо контролю за злочином [6, с. 14–56].

Чинне законодавство України не містить поняття «провокація», однак в окремих положеннях КК України та КПК України законодавець використовує певний термін. Так, відповідно до положень ч. 3 ст. 271 КПК України під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який би вона не вчинила, якщо слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Фактично законодавець наводить можливі форми провокації в положеннях ч. 3 ст. 271 КПК України, однак інші нормативно-правові акти будь-яких посилянь щодо визначення поняття «провокація» не містять. Зокрема, у Главі 4 КПК України відсутні вказівки на недопустимість доказів, отриманих унаслідок провокації.

Також заборону провокації визначено в ст. 370 КК України, де встановлено кримінальну відповідальність за провокацію підкупу [7]. Водночас положення цієї статті стосуються виключно службових осіб та кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності й не стосуються загалом провокації вчинення кримінального правопорушення, яка за своїм змістом має більш широке поняття.

Отже, за відсутності кримінальної відповідальності за провокацію кримінального правопорушення правоохоронні органи під час фіксування незаконної діяльності певних осіб дають собі змогу вдаватися до

«провокаційних методів». Відсутність у кримінальному законі інтегративного розуміння провокації кримінального правопорушення, що відображає її різні змістовні сторони, викликає неоднозначне та неповноцінне уявлення про нього, а також деякі практичні складнощі, зокрема, пов'язані з порушенням гарантованих Конституцією прав та свобод людини й громадянина.

Отже, вважаємо за можливе стверджувати, що провокація – це умисні дії співробітників правоохоронних органів або осіб, що залучені ними до проведення НС(Р)Д, тобто штучне створення умов вчинення особою кримінального правопорушення та виникнення в нього бажання його вчинити, при цьому правоохоронні органи не мають об'єктивних підстав вважати, що це кримінальне правопорушення вчинено без втручання з боку співробітників цих органів або їх агентів.

ЄСПЛ неодноразово у своїх рішеннях наводив визначення провокації, зокрема, дане ним у вирішенні по справі «Раманаускас проти Литви»: «Провокація з боку поліції відбувається в тих випадках, коли співробітники правоохоронних органів або особи, що діють за їх дорученням, не обмежуються розслідуванням злочинної діяльності переважно пасивно, а впливають, підбурюють до вчинення злочину, яке інакше не було б скоєно, щоб можна було встановити факт злочину, тобто отримати докази його здійснення і почати кримінальне переслідування...» [8].

У деяких зарубіжних державах, наприклад у США та ФРН, провокація в певних випадках визнається допустимою, зокрема, з метою боротьби з наркозлочинністю. Так, з метою отримання інформації про незаконний обіг наркотиків правоохоронні органи використовують свого роду офіційні прикриття – різні магазини-приманки, бюро, особисті фірми, які є одним зі способів виявлення лабораторій з виробництва наркотиків [9]. У Японії провокація як метод діяльності спецслужб відома під терміном «дизнання з приманкою», тобто співробітник правоохоронних органів, виступаючи як «приманка», спонукає злочинне діяння, чекає його вчинення та здійснює затримання [10, с. 19–20].

Більшість проваджень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів заснована на результатах НС(Р)Д – контроль за вчиненням злочину, що використовуються як основний доказ сторони обвинувачення – результати контрольованої або оперативної закупки, спеціальних слідчих експериментів, рідше контрольованих поставок. Згідно з положеннями ст. 271 КПК України (ця стаття містить норми, що є складником інституту контролю за вчиненням злочину), у процесі проведення цих заходів правоохоронні органи, володіючи конкретними даними про причетність певної особи до збуту наркотичних засобів або психотропних речовин, повинні створювати умови фіксації їх злочинної діяльності чітко й послідовно.

Наголосимо, що важливою умовою є наявність наміру, що розробляється, саме на збут наркотичних засобів, який сформувався незалежно від дій співробітників правоохоронних органів і підконтрольних їм осіб (агентів), тобто тільки за цієї умови в подальшому дії особи можуть бути кваліфіковані як збут наркотичних засобів. Іншими словами, особа, що вчиняє кримінальне правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, вчиняє або має намір вчинити злочин незалежно від рівня втручання співробітників правоохоронних органів у межах НС(Р)Д. Нерідкими є випадки, коли працівники правоохоронних органів своїми діями та діями

своїх агентів самі «підштовхують» особу вчинити кримінальне правопорушення, штучно створюючи умови для цього. Тобто провокацією можна вважати допомогу особі вчинити злочин, який вона б не вчинила за умови, що правоохоронні органи або особи, що діють за їх дорученням, цьому не сприяли або не впливали з тією ж метою на поведінку особи насильством, погрозами, шантажем. Якщо дії агентів, що працюють під прикриттям, спонукали особу вчинити злочин, і ніщо не передбачало, що злочин був би скоєний без цього втручання, то такі дії агентів виходять за межі допустимих і є, фактично, провокацією.

Під незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, рослин, наркотичних засобів або їх частин, що містять наркотичні або психотропні речовини, слід розуміти незаконну діяльність особи, спрямовану на їх оплатну чи безоплатну реалізацію (продаж, дарування, обмін, сплата боргу, надання в борг тощо) іншій особі (набувачу). Вважаємо, що передавання особою реалізованих засобів, речовин, рослин набувачу може бути здійснена будь-якими методами, зокрема безпосередньо, шляхом повідомлення про місце їх зберігання набувачу, проведення «закладки» в обумовленому місці, введення ін'єкції тощо.

При доведенні факту збуту наркотичних засобів за ст. 307 КК України, задокументованого в межах проведення контролю за вчиненням злочину (оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту), слідству необхідно довести об'єктивну та суб'єктивну сторони злочину.

Під об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст. 307 КК України, прийнято розуміти фактичні дії особи щодо передавання наркотичного засобу або психотропних речовин (передавання з рук у руки, повідомлення адреси тощо) [7].

Під суб'єктивною стороною розуміють спрямованість наміру саме на збут наркотичного засобу. При цьому суб'єктивна сторона цього злочину характеризується умисною формою вини, тобто умисел особи спрямований на збут наркотичних засобів або психотропних речовин іншим особам, яким вони не належать до моменту збуту. І цей умисел має бути сформований у нього до початку проведення НС(Р)Д.

У тих випадках, коли до проведення оперативної закупки в правоохоронних органах не було підстав підозрювати особу в збуті наркотичних засобів і сам збут наркотичного засобу став результатом втручання оперативних працівників, суди, як правило, зобов'язані визнати наявність провокації з урахуванням положень ст. 19 Конституції України, ст. 62 і ч. 3 ст. 271 КПК України, оскільки в разі встановлення під час проведення НС(Р)Д ознак провокування (підбурювання) особи на вчинення кримінального правопорушення з боку правоохоронних органів, здобуті докази в такий спосіб повинні розглядатися судом як отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, які визначено Конституцією України та законами України невідчужуваними та непорушними, і визнаватися недопустимими, тобто такими, що отримані з порушенням вимог КПК України.

Відповідно, працівникам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, у межах кримінального провадження забороняється впливати на поведінку насильством, погрожувати, підбурювати, шантажувати, схилити, спонукати в прямій чи непрякій формі до вчинення протиправних дій (провокація), а також фальсифікувати результати оперативно-розшукової діяльності.

Здобуті в незаконний спосіб речі й документи не можуть бути використані в кримінальному провадженні, оскільки вважатимуться недопустимими й не можуть бути використані під час ухвалення процесуальних рішень, також на них не може посилається суд при винесенні судового рішення [2]. Однак ця вимога на практиці не завжди виконується, що тягне за собою порушення гарантованих Конституцією України прав та свободи людини й громадянина.

Результати НС(Р)Д (контролю за вчиненням злочину), що подаються для використання в доказуванні в кримінальних провадженнях, повинні бути такими, що відповідатимуть вимогам кримінального процесуального закону загалом, і формувати їх так, що дасть змогу підтвердити наявні види доказів; містити відомості, що мають значення для встановлення обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, вказівки на оперативно-розшукові заходи, при проведенні яких отримано докази, а також дані, що дають змогу перевірити їх в умовах кримінального судочинства, як докази, зокрема, сформовані на їх основі. Кожен факт і обставина при здійсненні контролю за вчиненням злочину повинні мати відповідне документальне підтвердження, а тому такий контроль має бути належно задокументовано.

На практиці можна виокремити кілька проблемних питань і помилок, що трапляються при розгляді питання щодо провокації у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів:

1. Визнання провокацією проведення відповідних заходів без достатніх підстав, зокрема, за відсутності достатньої інформації про те, що особа, щодо якої проводиться НС(Р)Д (контроль за вчиненням злочину), вже вчиняє злочин або підготовчі дії. Щоб унеможливити підозру в здійсненні провокації, необхідно встановити, що для проведення НС(Р)Д були достатні підстави, тобто, як мінімум, інформація з достовірних джерел про те, що особа здійснює підготовчі дії щодо вчинення злочину. Судова практика визнає провокацією злочину, наприклад, контрольовану та оперативну закупку щодо однієї й тієї ж особи за одними й тими ж підставами. На практиці трапляються випадки штучного «нарошування» епізодів вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, з огляду на що суди нерідко виключають повторні епізоди, посилаючись на провокаційно-підбурювальну діяльність працівників правоохоронних органів.

2. Визнання провокацією дій працівників правоохоронних органів, що ведуть розшукову діяльність, внаслідок яких умисел особи формується під їх впливом. При проведенні НС(Р)Д намір особи на скоєння злочину має бути сформований незалежно від діяльності працівників органів, які провадять відповідну діяльність, що також означає, що під час такої діяльності уповноважені співробітники діють пасивно, не впливаючи на мотиваційний складник особи.

Суди все більше орієнтують правозастосовників на правильне застосування законодавства про оперативно-розшукову діяльність, зокрема використання правомірних методів та способів здійснення оперативно-розшукових заходів. У численних рішеннях судів загальної юрисдикції неодноразово трапляється згадка про цей критерій, який нерідко стає одним з основоположних при вирішенні питання про те, чи мала місце провокація злочину з боку правоохоронних органів, що дає змогу судам постановити виправдувальний вирок.

Наприклад, у вирокі Заводського районного суду міста Запоріжжя від 04.12.2017 року сформовано висновок про наявність ознак провокації злочину щодо обвинуваченого. У рішенні визначено, що ініціатива вчинення злочину виходила від правоохоронних органів: всі три інкриміновані епізоди збуту психотропних речовин проведено однієї і тій самій особі. Також суд констатував, що на момент початку проведення оперативної закупки не було об'єктивних та достовірних даних про те, що обвинувачений вчиняє чи готується вчинити злочин.

Крім того, суд зазначив, що працівники поліції після проведення оперативної закупки не затримали особу, а повторно провели ще дві оперативні закупки, що до практики ЄСПЛ є неприпустимим. Так, суд дійшов до переконання, що мала місце провокація на вчинення злочину, оскільки злочини не були б вчинені без втручання агента [11].

Відповідно до ухвали Запорізького апеляційного суду від 21.01.2020 року висновок суду першої інстанції про те, що стороною обвинувачення докази отримано незаконним способом, є належно обґрунтованим та вмотивованим [12].

3. Провокацією визнається активна роль працівників правоохоронних органів, які провадять діяльність, що пов'язана з досудовим розслідуванням. Так, розглядаючи справи про провокацію злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, ЄСПЛ неодноразово наголошував на необхідності співробітників правоохоронних органів дотримуватися пасивної ролі при веденні оперативної та розшукової діяльності, що передбачає відсутність будь-якого тиску на особу, щодо якої проводиться НС(Р)Д. При цьому щодо справ цієї категорії ЄСПЛ особливо підкреслював, що мають бути виключені випадки ініціативного контакту з особою, повторної пропозиції збуту наркотичні засоби після початкової відмови, постійних вимог збуту заборонені предмети, підвищення ціни порівняно зі звичайною або звернення до співчуття особи у зв'язку з абстинентним синдромом («Раманаскас проти Литви» (скарга № 74420/01), «Люди проти Швейцарії» (скарга № 12433/86), «Тейшейра де Кастро проти Португалії» (скарга № 25829/94), «Калабро проти Італії» (скарга № 59895/00)) [8].

З погляду ЄСПЛ провокацією є й випадки, коли працівники органів, які провадять оперативно-розшукову діяльність, або особи, які діють за їх вказівкою, не обмежуються пасивною роллю, а здійснюють такий вплив на суб'єкт, внаслідок чого він вчиняє злочин, який в іншому разі не було б скоєно. Так, ЄСПЛ у своєму рішенні у справі «Тейшейра де Кастро проти Португалії» від 9 червня 1998 року зазначив: «... використання негласних агентів має бути обмеженим і забезпеченим гарантіями» [8]. Наголосимо, що ЄСПЛ ставить акцент через призму порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод як порушення права на справедливий суд, при цьому порушення, фактично, виникає з того моменту, коли в суді було доведено факт провокації злочину, а отже, неприпустимо використовувати в кримінальному провадженні такий доказ.

4. У правозастосовній практиці неодноразово виникало питання оцінки дій особи, яка «підкидає» наркотичні засоби іншій особі, зокрема з метою притягнення такої особи до кримінальної відповідальності або настання інших несприятливих наслідків.

Маємо позицію, що оцінка дій особи, яка «підкидає» наркотичні засоби іншій особі, як незаконний збут наркотичних засобів не є обґрунтованою і не відповідає

вимогам закону з таких підстав: а) під незаконним збутом наркотичних засобів у судовій практиці розуміється незаконна діяльність особи, спрямована на платну або безоплатну реалізацію (продаж, дарування, обмін, сплата боргу, надання в борг тощо) іншій особі; б) родовим об'єктом збуту наркотичних засобів, психотропних речовин є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я населення, водночас викликає сумнів, що в разі «підкидання» наркотичних засобів страждають саме ці суспільні відносини. На наш погляд, у цьому разі необхідно говорити скоріш про посягання на інтереси правосуддя, що дає змогу розглядати таке діяння, як спрямоване на порушення суспільних відносин у сфері нормальної діяльності органів правосуддя. Звертаємо увагу, що кваліфікація дій особи, яка «підкинула» іншій особі наркотичні засоби, як закінченого збуту помилкова, оскільки згодом відбувається вилучення цього наркотичного засобу з незаконного обігу, і, відповідно, посягання на об'єкт кримінально-правової охорони не відбувається. Звісно ж, використання за аналогією ознак, описаних у ст. 307 КК України, стосовно загального визначення провокації не цілком обґрунтовано, оскільки в цій нормі йдеться швидше не про провокацію, а про окремий випадок фальсифікації доказів.

Висновки. Відсутність законодавчо закріпленого визначення поняття «провокація», а також відсутність кримінальної відповідальності за її вчинення є підставою для зловживання правоохоронними органами своїми повноваженнями під час фіксування збуту заборонених до обігу речовин. Усунення недоліків законодавства надало б можливість трактування одних і тих самих положень закону уповноваженими на те суб'єктами і, як наслідок, формування в однакових випадках сталої практики під час як досудового розслідування, так і судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів.

Під провокацією кримінального правопорушення пропонується розуміти умисні дії співробітників правоохоронних органів або осіб, що залучені ними до проведення НС(Р)Д, спрямовану на формування передумов і умов вчинення кримінального діяння без згоди провокованого з метою його подальшого викриття у вчиненому ним кримінального правопорушення або настання для нього несприятливих кримінально-правових наслідків. Уважаємо, провокацією до вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин доцільно розглядати як умисний вплив на особу з метою спонукання її до вчинення відповідного злочину.

Уважаємо, що законодавче закріплення поняття провокації, а також встановлення кримінальної відповідальності за провокацію кримінального правопорушення значно мінімізувало зловживання співробітниками правоохоронних органів своїми правами під час проведення НС(Р)Д, особливо контролю за вчиненням злочину.

Також факт відсутності в національному законодавстві визначення поняття провокації, а також форми її прояву значно ускладнює судам пошук оптимальних критеріїв для визначення провокації.

До критеріїв розмежування контролю за вчиненням злочину й провокації правоохоронних органів слід зарахувати такі: а) провокацією є допомога особі вчинити злочин, який вона б не вчинила, якби правоохоронні органи або особи, що діють за їх дорученням (агенти), цьому не сприяли або не впливали з визначеною метою на поведінку особи шляхом застосування насильства, погроз, шантажу; б) якщо дії агентів, що працюють під

прикриттям, спонукали особу вчинити злочин і ніщо не передбачало, що злочин був би скоєний без цього втручання, то такі дії агентів виходять за межі допустимих і є провокацією; в) кожен факт і обставина при здійсненні контролю за вчиненням злочину повинні мати відповідне документальне підтвердження, а тому такі дії повинні бути належно задокументовані.

Водночас, ураховуючи чималу кількість скарг, що надсилаються до міжнародного судового органу з питань вчинення провокацій з боку працівників правоохоронної системи, більш детальне опрацювання потребує питання законодавчих меж НС(Р)Д та оперативно-розшукових заходів у механізмі захисту прав особи, щодо якої було здійснено провокацію.

Список використаних джерел

1. Статистичні дані. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2019–2022 р. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 20.09.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/faktychnyj> (дата звернення 20.09.2023).
4. Альошина О. І. Провокація злочину (кримінально-правове дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2007. 19 с.
5. Загодіренко П. О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. Т. 2. № 6–1. С. 157–159.
6. Дудоров О. О. Про перспективи законодавчого унормування провокаційної поведінки та її правових наслідків. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2(14). С. 14–56.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25–26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#> (дата звернення: 20.09.2023).
8. Гура О. П. Заборона провокації злочину: європейський погляд (ТОП-20 рішень ЄСПЛ, цитованих в ЄДРСП). *Вища школа адвокатури 2022*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/zaborona-provokatsiyi-zlochynu-yevropejskij-poglyad-top-20-rishen-yesplstytovanyh-v-yedr-sr-2/> (дата звернення: 20.09.2023).
9. Провокація злочину. *Правова система США*, 2006. URL: <https://racurs.ua/ua/1846-provokaciya-zlochynu.html>
10. Hirano, Ryuichi-Naito, Ken.-Tamiya, Hiroshi. Keijih Jiten. *Dictionary of Criminal Law*. Tokyo: Ichiryusha, 1961. 264 p.
11. Вирок Заводського районного суду м. Запоріжжя від 04.12.2017. Справа № 332/2735/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70686008> (дата звернення 20.09.2023).
12. Ухвала Запорізького апеляційного суду від 21.01.2020. Справа № 332/2735/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87360572> (дата звернення 20.09.2023).

References

1. Statystychni dani. Zvit sudiv pershoi instantsii pro rozghliad materialiv kryminalnoho provadzhennia za 2019–2022 r. [Statistical data. Report of courts of first instance on consideration of materials of criminal proceedings for 2019–2022] Retrieved from: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 1992. № 22. St. 303. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#> [in Ukrainian].
3. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language] Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/faktychnyj> [in Ukrainian].
4. Alohyna, O.I. (2007). Provokatsiia zlochynu (kryminalno-pravove doslidzhennia) [Provocation of a crime (criminal legal research)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Dnipropetrovsk. S. 16 [in Ukrainian].
5. Zahodirenko, P.O. (2013). Provokatsiia zlochynu: kryminalno-pravovi analiz ta udoskonalennia diiuchoho zakonodavstva [Provocation of a crime: criminal legal analysis and improvement of the current legislation] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Vols 2, 6–1. S. 157–159 [in Ukrainian].
6. Dudorov, O.O. (2020). Pro perspektyvy zakonodavchoho unormuvannia provokatsiinoi povedinky ta yii pravovykh naslidkiv [About the prospects of legislative regulation of provocative behavior and its legal consequences] *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. 2(14). S. 14–56 [in Ukrainian].
7. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku № 2341-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Criminal Code of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2001. № 25–26, st. 131. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#> [in Ukrainian].
8. Hura, O.P. Zaborona provokatsii zlochynu: yevropeyskyi pohliad (TOP-20 rishen YeSPL, tsytovanykh v YeDRSR) [Prohibition of the provocation of a crime: a European view (TOP-20 ECtHR decisions cited in the USSR)] *Vyshcha shkola advokatury 2022*. Retrieved from: <https://www.hsa.org.ua/blog/zaborona-provokatsiyi-zlochynu-yevropejskij-poglyad-top-20-rishen-yesplstytovanyh-v-yedr-sr-2/> [in Ukrainian].
9. Provokatsiia zlochynu (2006). *Pravova systema SShA*, Retrieved from: <https://racurs.ua/ua/1846-provokaciya-zlochynu.html> [in Ukrainian].
10. Hirano, Ryuichi-Naito, Ken.-Tamiya, Hiroshi. Keijih Jiten. (1961) *Kryminalno-pravovi slovnyk* [Dictionary of Criminal Law]. Tokio: Ichiryusha, S. 264.
11. Vyrok Zavodskoho raionnoho sudu m. Zaporizhzhia vid 04.12.2017. Sправа № 332/2735/15-к. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70686008> [in Ukrainian].
12. Ukhvala Zaporizkoho apeliatsiinoho sudu vid 21.01.2020. Sправа № 332/2735/15-к. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87360572> [in Ukrainian].

Senchenko Nadiia,

PhD in Law, Associate Professor

(Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3767-8937>

SEPARATE ISSUES OF PROVOCATION TO COMMIT A CRIMINAL OFFENSE IN CRIMINAL PROCEEDINGS RELATED TO THE SALE OF NARCOTICS

The article examines the theoretical provisions of the current legislation, which are covered by the conduct of secret (investigative) investigative actions in criminal proceedings regarding the sale of narcotic drugs from the standpoint of the permitted behavior of law enforcement agencies and persons involved in confidential cooperation, which provides guidelines for parties to criminal proceedings and the court in assessing the presence or absence of provocation. Provocation – is the artificial creation of conditions for a person to commit a criminal offense and his desire to commit it, while law enforcement agencies have no objective grounds to believe that this criminal offense was committed without the intervention of law enforcement officers or their agents. The criteria for distinguishing control over the commission of a crime and provocation of law enforcement agencies should include: a) provocation is helping a person to commit a crime that he would not have committed if law enforcement agencies or persons acting on their behalf had not facilitated or influenced this for the same purpose on the behavior of a person by violence, threats, blackmail; b) if the actions of agents working undercover encouraged a person to commit a crime, and nothing predicted that the crime would have been committed without this intervention, then such actions of agents go beyond the limits of permissible and constitute provocation; c) every fact and circumstance during the control of the commission of a crime must have appropriate documentary evidence, and therefore such control must be properly documented.

Key words: *criminal offence, provocation, control over the commission of a crime, covert (exploratory) actions, investigative activity, evidence.*

Надіслано до редколегії 25.09.2023